

השלמות לאוצר מפרשי התורה – פרשת וירא

המערכת

הקדמה

לאחרונה הופיע, ע"י "מכון ירושלים", ספר בשם "אוצר מפרשי התורה", והוא ליקוט מסודר ממפרשי המקרא לפי סדר הפסוקים (כעין עבודתם בספרים "אוצר מפרשי התלמוד" – על הש"ס), ברוב פאר והדר.

ספר זה נתקבל בשמחה על ידי לומדי התורה בכל מקום שהם, ורבים היללו ושיבחו את טיב העבודה שיש בה גם חכמה וגם מלאכה, ובוודאי יהיה בספר זה תועלת רבה לקהל עדת ישורון.

אך דא עקא, שנפקדו בספר זה רבים מביאוריו של כ"ק אדמו"ר הנוגעים ישירות להבנת פשט המקרא, וכידוע שרבינו הקדיש הרבה משיחותיו לביירושים וחיידושים ב"פשוטו של מקרא" (זאת, כמובן, בנוסף לביאורים בדרך הדרוש, הרמז והסוד כו' – אלא שאין הם שייכים כ"כ למסגרת ספר זה).

על מנת להשלים, ולו במעט, חסרון זה (אשר תקוותנו כי יבוא על תיקונו בכרכים הבאים וכו'), בא בזה לקט של "השלמות" בקשר לפרשת השבוע, פ' וירא. בכל קטע באה תחילה העתקה מלשון הספר כמו שנדפס, ולאחריו – באותיות מיוחדות – ההוספה שמצינו בענין זה בתורת רבינו [מפני כמה סיבות הלקט הוא חלקי בלבד].

וזאת למודעי: רוב תורתו של רבינו – השייכת לפשט המקרא – מקורה בל"ט הכרכים של "לקוטי שיחות", אך כדי להקל על המעיין צויין (בחלק מהמקומות דלקמן) לאותם "לקוטי בתר לקוטי" שבהם סודרו ביאורי רבינו לפי סדר הפסוקים, והם הסדרות "ביאורים לפירוש רש"י על התורה" ו"ביאורי החומש" [בדרך כלל צויין לספר עצמו ללא הפניה מדוייקת של מספר עמוד וכו', כי הדברים נמצאים על אתר, באותו הפסוק שעליו המדובר].

למותר להעיר, שליקוט זה הוא על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

סימן א

"ויאמרו אליו איה שרה אשתך ויאמר הנה באהל"

(יח, ט)

"ויאמרו – אף שרק מיכאל נשלח לבשר, שאלוהו שלשתם, שאם היה אחד מהם שואלו עליה, היה משים עצמו חשוד (שכל טוב). ויש שפירשו, שכיון שנתכוונו גם לשאול בשלומה על ידי בעלה, שאלו שלושתם משום דרך ארץ (אור החיים)".

ובביאורי החומש כאן ביאר (ע"פ דברי רש"י על אתר), שבאמירה זו היו שלושה ענינים – ואלו הם שלושת הטעמים שמפרש רש"י כאן (א. שאלת שלום, ב. להודיע צניעות שרה, ג. לשגר לה כוס של ברכה) – ולכן שאלו כל שלושת המלאכים, ו"יאמרו" לשון רבים, כי כל אחד מהם כיוון לענין אחר.

סימן ב

"ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה וחטאתם כי כבדה מאד"

(יח, כ)

"סדום ועמורה – וכן שאר ארצות חמשת המלכים, וזכר הכתוב את סדום ואת עמורה לפי שהן ראשי הממלכות, וסדום היתה אם לכולן (רד"ק)".

אך בלקוטי שיחות (לה, 71) הקשה על הרד"ק, דלפי דבריו היה צריך להזכיר רק את סדום ולא את עמורה. וביאר באופן אחר, שבאמת עיקר ה"זעקה" היתה מצד מעשי סדום ועמורה דוקא, כי רק הם הרשיעו (גם) בין אדם לחבירו (משא"כ אדמה וצבויים שעיקר רשעתם היתה בין אדם למקום ולא בין אדם לחבירו), עיי"ש שהאריך.

סימן ג

וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש מאת ה' מן השמים
(יט, כד)

על סדום ועל עמורה – "אף על פי שלא הזכיר אדמה וצבויים, המטיר גם עליהן (רס"ג בפירוש הארוך, רוקח). שהרי הוא אומר "כמהפכת סדום ועמורה אדמה וצבויים אשר הפך ה'" – דברים כט, כב, "איך אתנך כאדמה אשימך כצבויים" – הושע יא, ח).
וזכר הכתוב את שם ראש הממלכות (רד"ק).

אך מלשון רש"י בפסוק הבא: "ארבעתן יושבות בסלע אחד והפכן מלמעלה למטה", משמע, שרק לענין ההפיכה הושוו כל ארבעת הערים – שארבעתן נהפכו, ואילו לענין "גפרית ואש" היה זה בסדום ועמורה בלבד ולא באדמה וצבויים, וכפשוטו של מקרא.

וכן כתב להדיא בצפנת פענח על התורה כאן, וביאר שהוא ע"פ ההלכה (משנה ריש סנהדרין) שאין עושין שלוש עיירות עיר הנדחת, ולכן נשרפו רק שני ערים – סדום ועמורה. וראה מה שהעיר על דבריו בלקוטי שיחות (לה, 70).

ובביאורים לפירוש רש"י כאן ביאר לפי דרכו (ועל יסוד דברי רש"י לענין המבול – נח ו, יג), שדוקא סדום ועמורה חטאו (גם) בענינים שבין אדם לחבירו ולכן נענשו בהשחתה מוחלטת, ואילו אדמה וצבויים חטאו בעיקר בענינים שבין אדם למקום – ולא בענינים שבין אדם לחבירו – ולכן נענשו רק בהפיכה ולא בשריפה, עיי"ש.

סימן ד

"ותשקין את אביהן יין בלילה הוא ותבא הבכירה ותשכב את אביה ולא ידע בשכבה ובקומה"
(יט, לג)

"ולא ידע בשכבה ובקומה – על כן אל תתמה שפיתוהו לילה אחרת (רוקח)."

ובביאורים לפירוש רש"י הוסיף, שאף לפי דברי חז"ל (והובא ברש"י) שנקוד על "ובקומה", משום שבאמת "בקומה ידע" – הרי בנותיו לא ידעו מזה שהוא יודע. ובוזה ביאר את זה שהשאיר הכתוב תיבת "ובקומה" (ולא נמחקה לגמרי), כי בעיני הבנות נחשב ש"לא ידע בשכבה ובקומה", ולכן לא חששו להשקותו בלילה השני.

סימן ה

"ותלך ותשב לה מנגד וגו"
(כא, טז)

"ותלך ותשב לה מנגד – יש שפירשו, ממול (אונקלוס, רס"ג). ויש שפירשו, מרחוק (רש"י, רד"ק). וכתב במכלל יופי, שכאשר נגד' נכתב עם מ"ם, פירושו מרחוק".

ובלקוטי שיחות (יג, 4) הביא כלל זה (שכאשר נגד' נכתב עם מ"ם פירושו מרחוק) בשם ספר השרשים לרד"ק ועוד מפרשים, אך האריך להוכיח שדעת רש"י בפירושו עה"ת אינה כן. ועיי"ש מה שביאר, לפי דרכו, בפירוש רש"י על פסוק דידן.

סימן ו

"וישכם אברהם בבוקר ויחבוש את חמורו וגו"
(כב, ג)

"וישכם אברהם בבוקר – פירש רש"י: נזדרז למצוה. . . ויש שהוסיפו, שעיקר הנסיון לא היה בעצם מעשה העקידה, אלא בזריזות ובשמחה שבקיומה (הכתב והקבלה, מלבי"ם)."

וכן מפורש בספר התניא (אגרת הקודש סי' כא): "זריזותיה דאברהם אבינו ע"ה היא העומדת לעד לבנו ולבנינו עד עולם, כי העקדה עצמה אינה נחשבת כ"כ לנסיון גדול לערך מעלת אאע"ה, בשגם כי ה' דיבר בו קח נא את בנך כו' – והרי כמה וכמה

קדושים שמסרו נפשם על קדושת ה' גם כי לא דיבר ה' גם, רק שאאע"ה עשה זאת בזריזות נפלאה, להראות שמחתו וחפצו למלאות רצון קונו ולעשות נחת רוח ליוצרו". וראה מה שהעיר בדבריו בביאורי החומש כאן.

סימן ז

וישכם אברהם בבוקר ויחבוש את חמורו ויקח את שני נעריו אתו ואת יצחק בנו וגו'

(כב, ג)

"את שני נעריו – פירש רש"י: ישמעאל ואליעזר. - ואע"פ שכבר גירש אברהם את ישמעאל, יש לומר שהיה בא לבקרו פעם בשנה. ולכן לא הבין אברהם בתחילה שכוונת הקב"ה כשאמר 'בנו' ליצחק וטען שני בנים יש לי (תוס' השלם, עבד שלמה)".

ובלקוטי שיחות (ה, 236 בשולי הגליון) כתב שלאחר שגירשו אברהם חזר ישמעאל בתשובה ושב אל אביו ונעשה לו לעבד. וראה גם ביאורים לפירוש רש"י כאן ובפסוק א.

סימן ח

"וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו וילך אברהם ויקח את האיל ויעלהו לעלה תחת בנו"

(כב, יג)

"וישא אברהם את עיניו - אם יראה שום בהמה טהורה קרובה או רחוקה, כדי שיעלה לעולה תחת בנו (רד"ק)".

ובלקוטי שיחות (ל, 76) האריך להוכיח כדברי הרד"ק, שאברהם מצידו חיפש אחר בהמה להקריבה. וביאר שם, שאף שהתברר לאברהם שכל רצון הקב"ה היה בהעלאת יצחק על המזבח ולא בשחיטתו ("לא אמרתי לך שחטהו אלא העלהו, אסקתיה אחתיה" (רש"י בפסוק יב)) - מכל מקום חיפש אברהם בהמה להקריב במקומו, כי הדרך לזכות לשבועת הקב"ה היא על ידי הקרבת קרבן בפועל, וכמו שמצינו בנח (ח, כ-כא) ששבועת הקב"ה שלא יוסיף עוד להביא מבול באה ע"י קרבנותיו של נח. וראה עוד לקמן.

סימן ט

ויקרא מלאך ה' אל אברהם שנית מן השמים

(כב, טו)

"ויקרא מלאך ה' אל אברהם שנית - קרא לו שנית לבשרו בגמול הזה שיגמול את בניו עקב המעשה הזה אשר עשה (רד"ק)".

המפרשים התקשו בזה שהוצרך לבוא מלאך "שנית", ולמה לא אמר המלאך כל זה בקריאה הראשונה (אברבנאל, צרור המור, ועוד). ובביאורים לפירוש רש"י ביאר, שהחידוש בקריאה השניה הוא בזה שהקב"ה נשבע על הברכות - "כי נשבעתי"; ושבועה זו באה (לא בזכות העקידה כשלעצמה, אלא) דוקא בזכות הקרבת האיל, וכמו שמצינו בנח (ח, כ-כא) ששבועת הקב"ה שלא יוסיף עוד להביא מבול באה ע"י קרבנותיו של נח. ועיי"ש עוד מה שהאריך בזה (וכן בביאורי החומש לפסוק יג).

סימן י

ופילגשו ושמה ראומה ותלד גם היא את טבח ואת גחם ואת תחש ואת מעכה

(כב, כד)

"ואת מעכה - יש שכתבו שהוא בן זכר (ספר הישר. וראה ב"ר נז, ד), והוא האמור להלן (דברים ג, יד): "הגשורי והמעכתי" (רבינו מיוחס). והספורנו כתב, שהיא בת (וראה משך חכמה)".

ובלקוטי שיחות (ל, 284) כתב שמדברי רש"י בפסוק כ עולה להדיא שלדעתו "מעכה" הוא בן ולא בת. והביא מדברי-הימים (דהי"א יא, מג. כז, טז) שמצינו שם עוד זכרים שנקראו בשם "מעכה" (אף כי מצינו שימוש רב בשם זה לבנות, ראה מלכים-א טו, ב. שמואל-ב ג, ג. ועוד - הרי יש לנו שמות רבים לזכר ולנקבה שוים, כידוע).